

MORAVURI SOCIALE ÎN MEDIUL URBAN: CLIENȚII CASELOR DE TOLERANȚĂ DIN CRAIOVA (1863-1930)*

Șerban PĂTRAȘCU*

Abstract: The present paper deals with the social paysage of prostitution as introduction in social mores from Romanian urban space of Craiova from almost a century. Under the influence caused by igienism debates, the medicalization of the official discourse on prostitution, a more attention of public behaviours and the change of the body representations and education in European society, brothels became subject of public debates. Customers brothels become themselves a universe that moves between normal and deviant behavior, between what is acceptable and what is hidden. The study of such clients presents lessons in the human condition and invites at a large comprehension of society, far to respect its own interdictions.

Keywords: Urban Romania, 19th-20th Centuries, brothel, social paysage.

„Într-un ceas bun!” le zic, de scot pitacul
și „Mai poftiți, când veți mai fi-n călduri,
în crâșma asta-n care ni-i ogeacu!”

(Fr. Villon, *Balada lui Villon și a rotofeiei de Margot*)¹

Articolul prezent propune o incursiune în lumea moravurilor sociale care caracterizau mediul urban românesc într-un interval cronologic care cuprinde perioada unirii celor două principate ale Munteniei și Moldovei, primul război mondial și perioada interbelică. În ciuda interdicțiilor și tabuurilor care caracterizau societatea românească din această perioadă, asistăm treptat la schimbări modernizatoare, care se manifestă inclusiv la nivel mental, în „revalorizarea” unor „spații damnate”. Casele de toleranță sau bordelurile, care constituie subiectul acestor rânduri, își aveau locul lor special și erau departe de a fi doar niște locuri ale pierzaniei. Sub influența dezbaterilor cauzate de igienism, a medicalizării inclusiv a discursului oficial despre prostituție, a modificărilor reprezentărilor despre corp și educație în societatea europeană a perioadei, observăm cum fenom-

* articolul valorifică o parte dintre rezultatele proiectului individual de cercetare *Norme deviante în spațiul urban din sud-vestul României (1860-1945)*, derulat în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S.Nicolăescu-Ploșor” în perioada 2010-2012.

* cercetător științific III în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Ploșor” din Craiova; e-mail: serban_patrascu@yahoo.com

¹ Fr. Villon, *Poezii*, București, Editura Minerva, 1983, p. 110.

mene marginale ca prostituția revin în dezbateră publică. Ele pun în lumină universul moravurilor sociale, raportul între normă și devianță, între ceea ce este acceptat și ceea ce rămâne ascuns. Pentru Craiova perioadei supuse analizei noastre, putem spune că nepăsătoare la frământările autorităților și ale cetățenilor, bordelurile își continuă, netulburate, viața cotidiană. Se mai pot vedea și astăzi, pe strada Sirenelor (acum Alexandru cel Bun), casele scunde, cu aspect modest, fiecare cu 2 până la 6 camere mici, în care erau primiți clienții.

Potrivit documentelor de epocă, bărbați de toate vârstele și din toate categoriile sociale călcau zilnic pragul caselor de toleranță. În căutarea a ceea ce am putea numi „plăcere de o clipă”, veneau mai ales tinerii, dar nu lipseau nici bătrânii, notabilitățile orașului, funcționarii din structurile statului (Primărie, Prefectură), muncitorii, țărani, soldații, polițiștii dar și pungașii, negustorii și oamenii fără căpătâi. Așadar, un peisaj social variat, care sfida restricțiile și normele care condamnau la nivel oficial și popular prostituția.

De regulă, stabilimentul își aștepta musafirii, odată cu lăsarea întinericului. Obosite după o noapte de „muncă”, prostituatele se odihneau pe timpul zilei, pentru ca seara să revină la programul firesc. Atunci se aprindeau felinarele roșii, semn al începerii activității și avertisment pentru trecători. Nimeni însă, nu era refuzat, indiferent de ceasul la care sosea. Pentru cei care nu pot să lipsească noaptea de acasă: elevi, bărbați însurați, militari ș.a. – bordelul este deschis permanent.

Avangarda este formată din bărbații tineri, dornici să se distreze și să cunoască femeile, înainte de a se însura. Într-o epocă în care tradiția cerea să faci curte unei fete, vreme îndelungată, iar relațiile intime se consumau, de obicei, abia după căsătorie, singura alternativă rămânea bordelul și prostituatele. Unui părinte îngrijorat de pericolul îmbolnăvirii fiului său, medicii îi răspundeau astfel:

Atunci – să avem curajul de a o spune! – atunci nu există, în societatea capitalistă modernă, astfel cum este alcătuită azi – decât un singur remediu, un singur refugiu: Casa de toleranță. Da! Casa de toleranță, dar care să fie supusă unui control cât se poate de serios măsurilor sanitare. În asemenea „case” contaminarea ar fi o excepție pe când în prostituția clandestină e regulă. Dacă s-ar organiza cum trebuie aceste „case” și ar funcționa sub un control serios, sifilisul și blenoragia ar înceta să mai facă ravagii, cum fac astăzi².

Desigur, există și numeroase excepții, domnișoare care se lasă cucerite de farmecul unor tineri, lipsiți de gândul vreunui mariaj. Un craiovean, Titu Safirescu, își nota într-un „dicționar”, numele „victimelor”. La 1911, prietenul său îl povățuia: „Un lucru îți spun, fă cum vei face, dar te mărginește la cele dintâiu trei..., deși trebuie să fi mare precaut în privința Aidei ca să nu te afle” Așadar, Titu, umbra cu nu mai puțin de patru fete: „Constanța Voiculescu;

² *Prostituția și castitatea bărbatului*, în „Medicul nostru”, anul I, nr. 10 din 15 aprilie 1937, p. 11.

Stella Diamandy, cu ochi mari și frumoși, mignonă, drăguță și simpatcă; Miți Șerbănescu; Aida, o brunetă cu părul creț și frumoasă tare”³

Aceiași prieten, concitadin cu Titu, pentru a-i arăta că nici el nu este mai prejos, îi scrie, dintr-o stațiune franceză, Beaulieu sur Mer, unde fusese trimis de părinți:

...nici aici mai ales n-am de ce să mă plâng. Toate domnișoarele și cocoanele sunt fermecătoare te fixează de bagă în boală. Până acum am avut multe aventuri...Mă Titule aici e de trai, femeii frumoase câte vrei, vinul foarte efin de la 0,30 bani Kgr. în sus și foarte bun. Malaga e 2 franci Kgr., iar sticla de șampanie 3 și 4 franci. Eu beau numai Malaga și șampanie, acestea fiind băuturile mele favorite⁴.

Multe regrete și inimi frânte, lasă în urmă și tânărul doctor Virgil Mureșanu din Târgu-Mureș, după vara anului 1912, petrecută la niște rude din Craiova. Tovarășul său, în „ale crailăcului”, îl vestește printr-o scrisoare:

Află totuși, că fetele compătinesc tare plecarea dumitale, și deci și pe dumneata, în special Eti fata băcanului. În cea ce privește pe bruneta de Ghizela află că a plecat la Pitești pe la soru-sa, așa că tocmai prin august se va reîntoarce. Despre celelalte cunoștințe ale dumitale nu-ți pot spune nimic, deoarece... nu mi le-ai făcut cunoscut sau recomandat din gelozie cred...!? Eu însă am cam lăsat fetele în pace, căci sunt sătul de amorul lor...platonice și apoi eu sunt om practic, așa că vizez mai mult femeile (cocoanele). Dumneata nu ești de aceeași părere?⁵

Dacă amorul platonice este considerat drept pierdere de vreme, de căsătorie nici nu vor să audă o parte dintre tinerii craioveni. O evaluare a statutului populației ne arată că între 1894-1898, populația de aproape 39.000 locuitori a Craiovei, se compunea, după starea civilă din: neînșurați 14920 (bărbați 7893, femei 7027); înșurați 13620 (bărbați 6810, femei 7810); văduvi 1231 (bărbați 491, femei 740); divorțați 310 (bărbați 116, femei 184). Pe parcursul anului 1896, avuseseră loc 216 căsătorii și 19 divorțuri.

Cu greu se hotărâsc tinerii să se însoare, iar când o fac, încearcă să-și ia măsuri de precauție. Să luăm de exemplu, cazul lui Mihail P., avocat din Craiova, în vârstă de 35 ani, în 1924, care îi impune domnișoarei Sophie M., pentru a o lua de soție, să accepte nu mai puțin de 18 condiții, considerate „adevărate principii pe care se bazează azi o căsătorie cu adevărat modernă așa cum o înțeleg eu”⁶. Cu toate acestea, în 1944, așadar la două decenii de la

³ Scrisoare în manuscris, datată februarie 1911, Beaulieu sur Mer (Franța), colecția personală.

⁴ *Ibidem*

⁵ Scrisoare în manuscris, datată 24 iulie 1912, Craiova, din colecția personală.

⁶ Document, datat 1924, din Colecția Personală, f. 1^{r-v}.

Declarație

Subsemnata Domnișoară Sophie M. în vederea căsătoriei ce o contractez cu Domnul Mihail P. avocat și proprietar din Craiova, declar prin prezenta a recunoaște

și a mă supune următoarelor condiții de mai jos cu putere de lege pentru mine parte contractantă din momentul trecerii mele în căsătorie.

Aceste condițiuni sunt adevărate principii pe care se bazează azi o căsătorie cu adevărat modernă așa cum o înțeleg eu.

1. *Libertate completă de acțiune din partea soților.*
2. *Admiterea de către ambii soți a separației de corp.*
3. *Libertate fie-cărui soț de a-și alege prietenii și prietenele, de a-și menține sau de a și-i schimba după voe.*
4. *Nici unul din soți nu va fi gelos pe celălalt.*
5. *Soții își dătoresc unul altuia ajutor reciproc atunci când este cerut.*
6. *Eu soție acord libertatea complectă de acțiune soțului meu, recunoscându-l în tot timpul căsniciei noastre de singurul cap al familiei.*
7. *Recunosc că nu am adus nici o zestre în căsnicie și că nu s-a făcut pentru aceasta nici un act dotal.*
8. *Datorez iubirea și respectul cuvenit, atât soțului meu cât și familiei sale fără a o disprețui.*
9. *Odată cu căsătoria mea, eu soție primesc a deveni creștină ortodoxă, lepădându-mă de religia mea protestantă și urmând pentru aceasta credința soțului meu, adoptând toate riturile și serviciile pe care religia să o impune prin legile și canoanele ei.*
10. *Recunosc că fie-care soție e servitoare la casa ei, adică la casa ambilor soți.*
11. *Voi împărtăși în aceeași măsură și fără a mă plânge nimănui atât bucuriile și fericirile cât și nenorocirile, suferințele și durerile în viața mea casnică, inerente ori-cărei ast-fel de vieți.*
12. *Nu voi fi pretențioasă câtu-și de puțin lăsând totul la latitudinea soțului meu.*
13. *Mă mulțumesc cu ce poate aduce în casă și să facă pentru casă și pentru mine soțul meu, cunoscând greutățile zilelor de azi și cunoscând situația sa socială și materială.*
14. *Nu am nimic de obiectat contra caracterului soțului meu pe care îl cunosc din cele spuse de dânsul cât și din timpul celor 4 ani de când ne frecventează aproape zilnic casa.*
15. *Recunosc soțului meu dreptul de a-și impune voința și de a dicta în tot timpul acestei căsnicii.*
16. *Datorez în tot acest timp al căsniciei supunere soțului meu și îl voi asculta întotdeauna și în tot și nu voi eși cu nimic din cuvântul său.*
17. *Eu soție mă mulțumesc cu toate curiozitățile soțului meu și nu mă voi plânge de ele la nimeni, suferindu-le toate cu resemnare.*
18. *Eu soție recunosc sacrificiul pe care soțul meu l-a făcut contractând această căsătorie și de aceia declar că nu-i voi atinge nici odată cu nimic susceptibilitățile și sensibilitățile, căutând din contră a i le menaja.*

Subsemnata declar mulțumire pe sus zisele condițiuni, obligându-mă a le avea în vedere și a mă conforma lor întocmai și în tot timpul acestei căsnicii.

Nerespectarea vr-uneia din ele constituie pentru partea lezată un motiv puternic și irevocabil de divorț.

Am subscris această declarație nesilită de nimeni, adică de bună voe.

Dată azi...

căsătorie, avocatul notează cu amărăciune în jurnalul său: „De când m-am însurat, n-am avut în viață decât deziluzii, dezamăgiri și neplăceri.”⁷

Deși riscă pedepse severe, uneori mergând până la eliminarea din școală, elevii se duc adesea la prostituatele din strada Sirenelor. Și autoritățile locale și cele centrale sunt la curent cu escapadele liceenilor. În 1910, Ministerul Instrucțiunii insistă pe lângă poliția capitalei, să organizeze un serviciu special pentru urmărirea școlărilor stricați. Într-o circulară din 1922, ministrul C. Anghelescu recunoștea că:

Din numeroase locuri s-a semnalat Ministerului, atât pe cale de informațiuni private, cât și prin rapoarte oficiale și chiar prin presă, că purtarea unora din elevii școalelor secundare lasă foarte mult de dorit, că în afară de școală au o atitudine lipsită de cuvîntă, rezerva și modestia care șade bine tineretului, că *frecventează localuri de petreceri ușoare sau chiar de desfrâu*, cu un cuvînt că se dedau la acte nepotrivite cu îndatoririle lor de școlari⁸.

În primele decenii ale sec XX, statul încearcă prin numeroase circulare, ordine și regulamente să supravegheze îndeaproape conduita morală a elevilor. Se introduce portul obligatoriu al uniformei, inclusiv pe timpul vacanțelor; cărțile, teatrele, spectacolele, filmele, distracțiile sunt selectate de conducerea școlii; este interzisă frecventarea cabaretelor, café-chantan-urilor, berăriilor, cârciumilor, localurilor de jocuri de noroc, cazinourilor, hipodromurilor, balurilor, cluburilor de orice fel etc. Mai mult: „Este interzisă plimbarea sau staționarea în grupuri pe străzi, în special pe străzile și piețele frecventate. Elevul trebuie să învețe să prețuiască timpul mergând direct și pe drumul cel mai scurt la școală, acasă sau la treburi”. Directorul va indica străzile, piețele, grădinile publice al căror acces este interzis elevilor „Tot așa le va fi interzisă ieșirea în oraș, târziu, la ore care se vor stabili după împrejurări de direcțiile școalelor”⁹. Poliția primește dreptul de a aresta elevii care nu au acte de identitate asupra lor.

În liceul Carol I din Craiova, orice abatere de la regulament, este sancționată drastic. În 1923, elevul Staicu D. Ion este dat afară din școală „pentru că a întreținut corespondență cu o elevă de la Externatul de fete Regina Elisabeta”, aceeași pedeapsă, însă doar pentru un an, o primește elevul Gh. Bencea „pentru că n-a respectat dispozițiunile luate de direcțiune, încăpățănare și perzistență în minciună”.

În schimb, elevul Augustin Ivanovici: „a fost eliminat din toate Gimnaziile și Liceele Statului, pentru că în mod repetat, a frecventat localurile de desfrâu, și a persistat în minciună...”¹⁰.

Nimeni și nimic nu poate să-i țină deoparte de bordeluri pe acești tineri. Că formau un segment important al clienților, o mărturisesc chiar conducătoarele de stabilimente. Încă din 1898, îl atenționau pe primar, că dacă își vor

⁷ Document datat ianuarie 1944 (Colecția Personală).

⁸ *Buletinul Liceului Carol I*, an II, nr. 1-2/1924, p. 4-8: Circulara Ministerului Instrucțiunii nr. 121840 din 1 decembrie 1922.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 15-16.

inchide bordelurile „prostituția clandestină și nesupusă controlului medical va aduce mari ravagii mai ales tineretului prin contractarea bolilor venerice”¹¹.

Dar numai tinerii sunt clienți favoriți ai prostituatelor. Documentele perioadei ne arată că și militari încartiruiți la Craiova se bucură de un statut similar. În 1909, printr-o adresă confidențială, comandantul Regimentului I Artilerie „Regele Carol” (Corpul I Armată), colonelul P. Manolescu, îl înștiințează pe primar „că la vizita medicală făcută trupei de către Medicul Corpului, soldatul Mociu Costache din acest Regiment, s-a găsit bolnav de ulcere venerice și, cercetat asupra provenienței acestei boale declară că le-a luat de la femeia Constanța a lui Radu Birjaru din târgul de săptămână, unde sunt mai multe femei de profesie prostituate”¹². În 1913, soldatul Cipă Constantin, din același regiment „s-a găsit bolnav de blenoragie, boală care spune că a luat-o de la femeia Leana, fată în casă în strada Gării nr. 80”¹³. În 1914, tot de la Leana, se întoarce bolnav de ulcer veneric și soldatul Ilie Geamană, în vreme ce soldatul Ion Neațu, capătă aceeași boală de la o prostituată din Hotel Calafat.

Sub latura sa medicală, fenomenul prostituției apare așadar din ce în ce mai vizibil, mai ales ca dimensiune negativă. Documentele abundă în descrierea bolilor sexuate contactate de militari. De exemplu, soldatul Parpală Marin se îmbolnăvește de blenoragie într-un stabiliment din strada Sirenelor. În decembrie 1901, un caporal atașat cu serviciul la Clubul militar, este „bătut îngrozitor” de factorița Stana C. Nicolică, conducătoarea unui bordel din strada Sirenelor, și de concubinul acesteia, Costică Lăpușneanu. Militarului, probabil rău-platnic, i se oprește și tesacul în contul datoriei.¹⁴

Un contingent important de „perpetui clienți fără vreme ai lui Eros”¹⁵ este reprezentat de elevii din gimnazii, licee militare și școli de ofițeri. Cu vârste cuprinse între 10-19 ani și 17-23 ani, viitorii militari de carieră, deși se expuneau unor pedepse aspre, îngroșau rândurile vizitatorilor caselor de toleranță. Grav este faptul că erau destui cei care se întorceau în unitate, atinși de boli venerice contagioase.

Așa se întâmpla la Iași, București ori Craiova – adică în principalele școli militare din țară. În 1910-1915, problema raporturilor sexuale ale elevilor devine de notorietate. Cu prilejul unei inspecții, ministrul de război, N. Filipescu se declara „înfiorat de ce descoperise în liceul militar de la Iași, uriașă infirmerie de îngrijire a boalelor ce stăpâneau întreaga activitate a copiilor”¹⁶.

În 1915, șapte profesori, în frunte cu N. Bănescu și N. Cartoian, din Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu din București, își prezintă demisia în semn de

¹¹ SJAN Dolj, Fond Primăria Craiova, Serviciul Administrativ, dosar 11/1898, f. 27.

¹² *Ibidem*, dosar 47/1909, f. 14.

¹³ *Ibidem*, dosar 68/1913, f.1.

¹⁴ *Ibidem*, dosar 57/1901, f.10.

¹⁵ *Cazul de la Liceul Militar din Mănăstirea Dealu. Acte și deslușiri tipărite de profesorii demisionați*, București, Institutul de editură și arte grafice „Flacăra”, 1915, p. 8.

¹⁶ *Ibidem*, p. 13.

protest față de tolerarea de către autoritățile militare și guvernamentale a unor astfel de practici. Într-un memoriu redactat în termeni duri, dascălii constată

pustiirea pe care boalele venerice o fac în școlile noastre și, mai cu seamă, în cele militare: gimnaziul de la Craiova, care cuprinde elevi numai până la vârsta de 15 ani, este atins grav de acest soi de maladii, pe care numai slăbiciunea oamenilor maturi le poate ierta. Rezultatul acesta dezgustător și trist ... nu se poate explica, în școlile militare, numai prin acea promiscuitate morală, caracteristică și oare-cum fatală, a orașelor, prin mulțimea ispitelor de osebite feluri, la care tineretul școlar e în genere expus în centrele mari ale unei țări în care publicul face atât de puțin pentru morala socială. Singur acest blestem nu e de ajuns pentru a lămurii dezastrul. El e de atribuit, în prima linie, defectelor unei educațiuni, care prea puțin s-a preocupat, la noi, de făurirea adevărată a caracterului, de întărirea voinței, singura forță în care pedagogia își pune toată nădejdea, pentru înarmarea copilului împotriva instinctelor inferioare¹⁷.

Deși scandalul ia proporții, ministerul preferă să renunțe la dascălii indignați, decât să elimine din școală pe tinerii militari atinși de boli venerice.

În 1916, la intrarea României în conflagrația mondială, soldații primesc din partea Serviciului Sanitar al Armatei o broșură cuprinzând sfaturi privind îngrijirea sănătății. Potrivit acestora, evitarea bolilor venerice, pe parcursul războiului, se face prin ... abținerea de la raporturile sexuale: „Pentru a nu contracta o boală sifilitică nu este decât un singur mijloc, nu te expune. Numai proștii râd de abținere. Dacă cu toate acestea cedați tentațiunii, luați precauțiunile usuale (grija de curățenie), întrebuintarea săpunului sau mai bine a soluțiunilor antiseptice sau chiar a preservativelor, deși nu au cu toate acestea o putere protectoare”. Și, în continuare, se preciza: „boalele venerice nu sunt boli rușinoase, însă sunt boli grave și sunt în stare să aducă multe plictiseli în viața omului”¹⁸.

În timpul ocupației germane a Craiovei (1916-1918), soldații Kaiser-ului iau locul soldaților români în patul prostituatelor și nu numai.

După plecarea lor, ziarele amintesc pe anumite doamne și domnișoare care s-au aflat în relații intime cu germanii, faptele acestor femei fiind catalogate ca o adevărată rușine pentru oraș. Într-adevăr, cu mult înainte de încheierea păcii, ele „pactizează” cu inamicul. Fără jenă, femeii din toate straturile societății craiovene, se afișează la braț cu bravii soldați germani, dobândind influență, dar și bani.

Un ziarist bucureștean, aflat în Craiova în 1917, povestește pățania directorului Teatrului Național, care îndrăznise să critice deschis purtarea acestor femei. Mărturia sa indică cât de importante afectiv erau acuzele de moravuri ușoare care afectau nu doar anumite reprezentante ale societății, dar puneau în discuție însăși virtuțile națiunii, a cărei imagine era compromisă de asemenea personaje:

¹⁷*Ibidem*, p. 12.

¹⁸ Ministerul de Răsboiu, *Sfaturi soldatului pentru sănătatea sa*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1916, p. 23-24.

E rușine, doamnelor, e rușine ca cocoane din societate să umble de gât cu ofițeri din rasa din care ies chelnerii. Și e rușine nu pentru că se calcă decalogul, care poruncește să nu prea ...iubești – fiindcă vergurile care suspină acum de pe nemți, au oftat în totdeauna după chipiu; ci e rușine pentru că ploșnițele nu știu că frumusețile acestea râncede au dreptul la pensia întreagă pentru anii de serviciu în batalionul Cyterei, și-și închipuie că asta e femeea română, și că așa, pașnică, iubeață și fără pudoare e româncea – copila dumitale, sora dumneai ori nevasta dumnealui¹⁹.

¹⁹ Arhibald, *Porcii. Impresii din timpul invaziei. Note de om necăjit*, volumul I, București, Tipografia „Poporul”, 1921, p. 241. Reproducem aici întreaga mărturie a gazetarului bucureștean, extrem de ilustrativă pentru discuția noastră: „Vreți să vă spun două vorbe despre Olteanu, directorul Teatrului Național din Craiova? Olteanu e un om de ispravă în accepțiunea largă a cuvântului. Cu mine, personal, s-a purtat, într-o ocazie delicată, curat...bulgărește – dar asta nu mă împiedică să constat cu plăcere că, vrednic, credincios datoriei, corect și popular, Olteanu este, la Craiova, un element mai util de cât mulți dintre milionarii egoiști cari fac vecinic mătăanii la coada vițelului de aur.

Într-o zi, prin Februarie pare-mi-se, când, necăjit că berea de la Jiu prea e crudă, pelinul de la Minerva cam acriu și braghina dela Mercur începuse să prinză zmag, Olteanu, amărât, a angajat o partidă de table, pe câte un șpriț, cu Andreiescu, ziaristul fabricant de gheață. Și, norocos cum e, a câștigat o partidă, a câștigat două, a câștigat nouă – până ce spetise pe adversar tot plătind la șprițuri. Atunci, aducându-și aminte că e poftit la masă de către o cocoană din lumea cea bună, directorul Teatrului și-a lăsat partenerul la Andronescu, în pagubă, și a plecat să răspundă invitației amabile a cărei victimă era. La masă, vezi bine: o țuiculiță, și încă una; ba și un pahar de vin, ba și două dacă nu mai multe; apoi un liqueur – ca la masă bogată, în sfârșit. Ca să scurtez: când se servea cafeaua, nici Demostene, după ce se excitase cu bolonavi, nu era mai loqace decât Olteanu. Conversația, dintr-una într-alta, a alunecat, cum era și natural, pe un subiect de războiu: virtutea femeilor – și Olteanu, care ar fi un Cresus dacă ar avea atâtea parale câtă inimă are, a început, cu verva lui de moldovean din Oltenia:

– E rușine, doamnelor, e rușine ca cocoane din societate să umble de gât cu ofițeri din rasa din care ies chelnerii. Și e rușine nu pentru că se calcă decalogul, care poruncește să nu prea ...iubești – fiindcă vergurile care suspină acum de pe nemți, au oftat în totdeauna după chipiu; ci e rușine pentru că ploșnițele nu știu că frumusețile acestea râncede au dreptul la pensia întreagă pentru anii de serviciu în batalionul Cyterei, și-și închipuie că asta e femeea română, și că așa, pașnică, iubeață și fără pudoare e româncea – copila dumitale, sora dumneai ori nevasta dumnealui.

– Dar care, dintre craiovence, și-a uitat, până într-atâta, respectul ce-și datorește, încât să-și facă bărbat din primul ticălos îmbrăcat nemțește, domnule? a întrebat, cu revoltă, amfitrioana, cocoană grijulie de reputația concetățenelor sale.

– Păi, de-o pildă, uit’te: dumneai, și dumneai, și madam Cutare, și madam Cutare, a isbucnit Olteanu arătând cu degetul pe cele prezente și zicând pe nume celor cari nu erau de față. Coloquiul a ținut mult și Olteanu a vorbit răspicat, fiindcă măricel fusese numărul partidelor câștigate de la Andreiescu – și-i steteau pe suflet cele două aristocrate, mai ales, care-și deranjaseră coafura în stradă disputându-și favoarea unui buzeranț.

De la masă, damele asupra cărora se exercitase, în special, verva lui Olteanu, s-au dus drept la comenduire:

Și totuși, în ciuda succesului aparent de care se bucurau germanii în rândul localnicilor, în curând aveau să sufere o grea înfrângere la Craiova: tot mai mulți soldați încep să cadă victime bolilor venerice. Îngrijorat, Comandamentul German, aproba, în 1918, planurile administrației provizorii a orașului, care prevedea, printre altele, o supraveghere mai strictă a prostituatelor.

O situație schimbată întâlnim în perioada celui de-al doilea război mondial când organizarea germană își spune cuvântul. Din ordinul ministrului nazist Himmler, în toate țările ocupate și aliate, inclusiv în România, se vor înființa bordeluri, special pentru armata Führerului.

Este inutil să mai spunem că cei aflați la marginea societății, personaje aparținând lumii interlope, de exemplu, erau extrem de bine integrați în cartierul prostituatelor. De exemplu, în 1901, toți mahalagii din strada Sirenelor reclamau faptul că în stabilimentul de la numărul 18, dirijat de Maria Dincă Ion Potcovaru „se strâng atât ziua cât și noaptea numai pungași țiind în mod ascuns beuturi spirtoase, făcând alarme și scandaluri, turburându-ne liniștea la toți...”²⁰. În camerele bordelurilor, feriți de ochii autorităților, hoții, escrocii, criminalii, când nu se dedau la adevărate orgii, cu băutură, femei și lăutari, practicau jocurile de noroc.

În seara de 16-17 februarie 1925, un fapt extrem de periculos, pune pe jar poliția craioveană. Ion Popescu, zis Zăvoeanu, condamnat la muncă silnică pe viață, îi convingea pe cei doi soldați care-l escortau spre Penitenciarul Ocnele Mari, să intre în stabilimentul Floricăi Marinescu, din Alexandru cel Bun nr. 28. Gazda, foarte primitoare și probabil înțeleasă cu deținutul, „le-au adus de

– Dacă mă iubești, a zis una, care se avusese bine cu Mihail Cogălniceanu, dacă mă iubești – fă-mi o plăcere.

– Dorințele dumitale sunt ordine pentru mine, a răspuns galant neamțul, a cărui franțuzească dedia impresia că vorbitorul atunci scăpase din mâna dentistului.

– Arestează pe Olteanu câteva ceasuri, așa de un haz – că prea a câștigat la table și...

– Bine, frumoasă doamnă, a zis șvabul, și a dat poruncă slujitorilor să închiză pe directorul Teatrului.

La intervenția prietenilor, teutonul răspundea, legănându-se cu grație, ca ursul când joacă menuet:

– E o glumă, domnilor. O să-ți iau câteva ceasuri, ca să-l învăț să nu mai facă poartă-n casă cu șase-patru, și să câștige șprițul. Pe seară îl pun în libertate”. S-a întâmplat, însă, un incident, fără importanță, dar care a schimbat nițel situația lui Olteanu, arestat printr-o farsă, numai vremelnice: gefreiterul care comanda la Craiova, a fost, chiar în ziua aceea, mutat telegrafic – iar ofițerul care l-a înlocuit, n-a putut fi pus în curent cu condițiile speciale în care ședea la arest directorul Teatrului Național. Pentru acest nou venit, Olteanu era un arestat, ca toți arestații, ostatic ca toată lumea, cu dosar în regulă și cu motive determinate – prin urmare, bine și frumos închis.

Mulțumită, dar, acestei împrejurări fortuite, norocosul partener al lui Andreiescu, închis, pe câteva ceasuri, pe la jumătatea iernei, din caprițul unei cocoane care a fost foarte frumoasă în timpul opoziției-unite, închis e și acum, când au dat caisele în pârg!¹⁹ (*Ibidem*, p. 241-243).

²⁰ SJAN Dolj, fond *Primăria Craiova*, Serviciul Administrativ, dosar 57/1901, f. 10.

băutură și un pian care le cântau făcând chef”²¹. Profitând de neatenția soldaților, Zăvoeanu le-a luat armele, încercând să dispară. Anunțate imediat, ajutoarele polițienești și garda comendurii l-au prins și dezarmat.

Trebuie remarcat că, în general, paza orașului era deficitară și măsurile de siguranță publică continuau să lase de dorit. Dacă pe străzile principale mai găseai câte un post de poliție, în celelalte, din zona II și a III-a, un sergent trebuia să aibă grijă de zece străzi. Pe la 1870, pentru a supraveghea mai îndeaproape casele de toleranță, Primăria luase chiar inițiativa instalării unui post de poliție pe strada Sirenelor. În curând, avea să renunțe, deoarece nicio casă din zonă nu întrunea condițiile adecvate sau mai bine zis, erau niște dărăpănături.

Nu doar datoria îi chema pe polițiști la bordel, ci și dragostea interzisă. Printre ei, se aflau și câțiva care se lăsau ademeniți de farmecele „sirenelor”. Documentele consultate atestă prezența lor în stabilimente în calitate de clienți și amanți ai prostituatelor și „factorițelor”. De exemplu, în 1906, I. N. Mihail, funcționar în serviciul poliției craiovene, se îndrăgostește de prostituata Amalia Șiner din bordelul aflat pe strada Sirenelor nr. 29. Când iubita lui se îmbolnăvește și este internată, pătrunde noaptea, pe ascuns, în curtea spitalului, pentru a o vedea. Escapadele nocturne ale polițistului ajung însă la urechile „factoriței”. Temându-se că o va scăpa din mână „așa că la eșirea din spital este indusă sau ademenită ca să plece din stabiliment”, îl roagă pe primar „de a da cuvenitul ordin domnului intendent al spitalului, de a nu mai lăsa liberi oameni străini de a fi în relațiuni cu prostituatele din spital”²².

Protejată de un amant polițist, o „factoriță” își face de cap, ani de-a rândul²³. În toamna 1918, Marghioala Rădulescu, zisă Borcoșoiaia, obține permisiunea pentru deschiderea stabilimentului de prostituție din Eugeniu Carada 42. Autoritățile sunt departe de a bănui ce complicații nedorite avea să aibă pe termen lung acest gest. Aproape că nu există prevedere a Regulamentului care să nu fie încălcată de patroană: petreceri cu lăutari ziua în amiaza mare, atât în bordel cât și pe stradă; scandaluri și bătăi, soldate cu geamuri sparte și vătămări; beții fără număr; ascunderea de prostituate bolnave; atragerea în bordel, prin înșelăciune, de fete minore și chiar virgine; menținerea localului în condiții insalubre etc. etc. Din când în când, este pedepsită ușor, prin suspendarea activității, de obicei, pentru o perioadă de 15 zile. În 1920, Marghioala Rădulescu îi solicita fără jenă explicații primarului – care hotărâse închiderea definitivă a bordelului – privind „cauza și împrejurările care au determinat acest abuz de putere”²⁴. Închiderea definitivă va fi temporară. În anul 1921 o găsim dirijând casa de toleranță din Alexandru cel Bun nr. 33.

De o protecție specială, beneficiază și Irma Skulteti, în al cărui bordel, din strada Primăverii 17, se distrau cu prostituate, mai marii Craiovei. În martie-aprilie 1898, Irma refuza să se supună dispoziției primăriei, de a-și muta casa de

²¹ *Ibidem*, dosar 49/1925, f. 2.

²² *Ibidem*, dosar 134/1906, f. 4.

²³ *Ibidem*, dosar 43/1919, f. 16: „are un amant în serviciul poliției, și pe baza acestuia se bizuie și face cele mai mari scandaluri”.

²⁴ *Ibidem*, dosar 38/1920, f. 41.

toleranță în strada Sirenelor. Cu îndrăzneală, își pledează cauza în fața edilului, arătând că „stabilimentul meu de prostituție nu poate fi pe altă stradă în rând cu celelalte deoarece nu primesc niciodată oameni de treapta de jos, ci tot oameni de considerație din clasa cea mai înaltă și pentru aceștia trebuie ca în orașul Craiova să existe un asemenea stabiliment într-o stradă mai retrasă...”²⁵.

Pentru asigurarea confortului și discreției, necesare clienților săi „subțiri”, factorița își construise, pe aceeași stradă, dar la nr. 16, o casă încăpătoare, cu cinci camere, și împrejmuțită de un gard foarte înalt. Aici își desfășura nestingherită activitatea, încălcând cu bună știință ordinul autorităților. La sfârșitul anului 1898, în timp ce toate celelalte case de toleranță se grupaseră pe strada Sirenelor, singura excepție o constituia bordelul de lux al Irmei Skulteti.

Când clienții întârziu să apară, prostituatetele, îndemnate de „mămicile” lor, ieșeau în stradă, pentru a agăța trecătorii, faptă interzisă cu desăvârșire de regulament. Mai ales, la adăpostul întinericului, fetele le țineau calea trecătorilor, îmbiindu-i să intre în bordel.

Aceste câteva exemple denotă clar cât de departe se putea depăși spațiul normativ impus de autorități. Sub presiunea deselor reclamații ale cetățenilor, primăria era nevoită să intervină. În 1914, primarul Romanescu ordona poliției să ia cele mai serioase măsuri ca „femeile din casele de toleranță din strada Sirenelor să nu mai stea afară, importunând trecătorii cu vorbe și gesturi triviale” și, totodată, să raporteze întodeauna „când lămpile electrice din diferite cauze se sting, pentru ca administrația comunală să poată lua la timp măsurile necesare”²⁶.

Casele de toleranță din Craiova denotă așadar existența unei atitudini ambivalente care explică în bună parte dificultatea oricărei anchete de acest gen asupra fenomenului moravurilor sociale precum cel al prostituției: spații tolerate, considerate uneori o necesitate ale cărei rațiuni medicale puteau fi invocate adesea, dar și spații de o moralitate dubioasă, condamnate ferm în epocă, mai ales prin impactul negativ asupra tinereleor generații. Univers discret al plăcerilor ilicite care angrenează inclusiv notabilități, dar și pată negativă a modernizării care duce la pervertirea moravurilor. Toate aceste perspective sunt bine surprinse de documentele epocii (rapoarte oficiale ale autorităților medicale, administrative, militare sau școlare, relatări personale, jurnale, presă) și ne pun în fața unui univers urban românesc ale cărei fațete sunt încă incomplet cunoscute.

²⁵ *Ibidem*, dosar 11/1898, f. 14.

²⁶ *Ibidem*, dosar 157/1914, f. 5.